

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ

[Υπό W. WINDELBAND καθηγητοῦ τοῦ Πανεπι-
στημίου τῆς Χαϊδεμβέργης].

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ἡ ἀληθὴς ἀθθεντία εἰς τὴν ὁποίαν ἔκα-
στον ἄτομον ὀφείλει ἰδίᾳ κρῖσει νὰ ὑπόκει-
ται, ἡ ἀληθὴς ἀθθεντία, λέγω, εἶναι ἡ λογικὴ.
Αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ Σωκράτους ποῦ τοῦ
ἐξησφάλισεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οὐ μόνον τῆς ἐπι-
στήμης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κοθόλου πολιτισμοῦ μίαν
τιμηρικὴν θέσιν. Κατὰ τοῦ ἀτομικισμοῦ καὶ
τοῦ σχετικισμοῦ κηρύττει οὗτος τὸ δίκαιον τῆς
Λογικῆς. Καὶ κάμνει τοῦτο διότι εἶναι πεπει-
σμένος, ὅτι ἐν τῷ σύμπαντι, ὅπερ εἶναι ἀντι-
κείμενον τῆς γνώσεώς μας, ἡ λογικὴ αὐτὴ κυ-
ριαχεῖ.

Διὰ τὸν Σωκράτην ἡ Λογικὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ
τῆς ἐπιστήμης, διότι εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ κόσμου.
Ἡ περὶ ἰδεῶν θεωρία τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ
ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Θεοῦ κορυφουμένη Μεταφυσικὴ
τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν εἶναι ἡ λογικαὶ ἀ-
ναπτύξεως ἐκείνου, τὸ ὁποῖον πρῶτος ὁ Σω-
κράτης ἐδίδαξεν. Καὶ τίνα σημασίαν δύνα-
ται νὰ ἔχη δι' ἡμᾶς σήμερον ἡ διαφορὰ με-
ταξὺ τοῦ Πλατωνικοῦ καὶ Ἀριστοτελικοῦ συ-
στήματος, ὅταν ταῦτα δὲν εἶναι ἡ κοινὰ κλη-
ροδοτήματα τῆς Σωκρατικῆς κληρονομίας, ἡ-
τις κατέστησεν αὐτοὺς τοὺς σημαιοφόρους παν-
τὸς μεταγενεστέρου πολιτισμοῦ;

Ἡ Λογικὴ αὐτὴ πεποιθήσις τῆς ὑπὸ τοῦ
Σωκράτους καθορισθείσης φιλοσοφίας εἶναι
ὁ ὄριμος καρπὸς τοῦ Ἑλλην. πνεύματος, ὅ-
στις περιέχει τὰ σπέρματα διὰ τὸ μέλλον.

Ἀλλὰ καὶ δὲν δύναται ἐπ' αὐτοῦ νὰ ὑπάρξῃ
ἀμφιβολία, ὅτι ἡ φιλοσοφία αὐτὴ ἐν τῷ μη-
τρικῷ ἐδάφει τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐμ-
φανίζεται, ὡς τι ξένον. Ἡ νέα ἀρχὴ ὠθεῖ
τὰς ῥίζας τῆς εἰς ἓνα κόσμον νέον. Ἡ ἰδέα
ὑψώθη πέραν τοῦ ὠραίου κόσμου ἐννοιῶν εἰς
τὸν ὁποῖον διεμορφώθη ὁ Ἑλληνισμός.

Ὁ αἴγιος κόσμος ἀπεκαλύφθη καὶ ὁ ὀφθαλ-
μὸς τοῦ πνεύματος ἐστράφη πρὸς αὐτόν. Ἡ
ἀρμονία τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου διεργήθη.

Ὅπως ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ Σωκράτους θρι-
αμβεῖναι ἡ ἰδέα ὑπὲρ τὴν αἰσθητικότητα τῶν
ἄλλων μερῶν τοῦ προσώπου, οὕτω μία πάλῃ
διεξάγεται ἐν τῇ νέᾳ θεωρίᾳ, πρᾶγμα ποῦ
πρῶτος ὁ Πλάτων κατενόησεν, μία πάλῃ με-
ταξὺ τῆς ἰδέας τοῦ μεταφυσικοῦ καὶ τῆς ὁ-
ραιότητος τοῦ φανεροῦ.

Ὁ γήινος, ὁ αἰσθητὸς, ὁ ἀνθρώπινος κό-
σμος ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνεπαρκὴς καὶ ἐδημι-
ουργήθη εἰς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ δύο κόσμων
ποῦ ποτὲ δὲν θὰ παύσῃ νὰ ἀπασχολῇ τὴν ἀν-
θρώπινην διάνοιαν. Ἐάν πρότερον ἡ ἀνθρω-
πότης ἐθεώρει τὸν ἑαυτιὸν τῆς ὡς τὸ μοναδι-
κόν, σήμερον εἶναι ἔργον αὐτῆς ν' ἀνυψωθῇ
πρὸς τὸ ὑψηλότερον.

Πλὴν ὅμως αὐτὴ δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτῆς
νὰ ἐκπλήρωσῃ τὸ ἔργον τοῦτο. Ὄφειλε νὰ
ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν θεϊάν φωνήν, ἥτις ὑπὲρ
πᾶσαν δυνατὴν λογικὴν σκέψιν τείνει πρὸς τὸ
ὑψηλότερον τοῦτο. Καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἀ-

νεγνώριζε τὰ ὄρια τῆς γνωριζούσης ἀρετῆς» ὅταν εἰς σπουδαῖα ζητήματα ἄφηνε νὰ ὀδηγεῖται ὑπὸ τῆς θεϊκῆς ἰδέας τὴν ὁποίαν ὠνόμαζε «Τὸ δαιμόνιον του». Καὶ ὁ Πλάτων μᾶς ἐνεφάνισε τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς ἐν μᾶ τῶν ὠραιωτέρων αὐτοῦ διδασκαλιῶν ὡς τὴν ἰδέαν, ὅτι πᾶσα ἡ ἀγάπη ἡμῶν ἀπὸ τῆς κατωτέρας μορφῆς τοῦ πάθους μέχρις αὐτῆς τῆς ἐνθουσιώδους κατανοήσεως τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ πόθος τοῦ θνητοῦ πρὸς τὸ ἀθάνατον τοῦ ἐν χρόνῳ περιορισμένου πρὸς τὸ αἰώνιον, τοῦ ἀνθρώπινου πρὸς τὸ θεῖον, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ νοσταλγία τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν αἰωνίαν ἀρχὴν αὐτοῦ αἰτίαν.

Ἐάν δυνάμεθα νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ μιᾶς ἀντιθέσεως μεταξὺ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἐάν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι ὁ Σωκρατισμὸς ἀνεχαίτισε τρόπον τινα τὴν πνευματικὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ θὰ ἦτο τοῦτο μία παρηγορία διὰ τὸ ἀξιολύπητον τέλος τοῦ Σωκράτους, τοῦ πάντες γνωρίζομεν, θὰ ἦτο μιὰ παρηγορία, ἂν ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ διεβλέπομεν τὴν αἰτίαν καὶ ἐν τῷ ἀποθνήσκοντι σοφῷ τὸν μάρτυρα τῆς ἰδέας του. Διεῖδον ἐν τῇ καταδίξι τοῦ Σωκράτους μίαν ὡς ἐξ ἐστίτικου ἀντίδρασιν τοῦ πρὸς τὴν καταστροφὴν βαίνοντος Ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τῆς ὑψηλοτέρας ἐκείνης δυνάμεως εἰς τὴν ὁποίαν τέλος ὤφειλε νὰ ὑποκύβῃ. Προσεπάθησαν νὰ καταδείξουν, ὅτι ἐνταῦθα, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας σχετικὰς περιπτώσεις ὁ ἥρωας ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀρχὴν τοῦ μέλλοντος ἤτοι τὸ ὑψηλότερον, τὸ ἀπὸ παγκοσμίου ἱστορικῆς ἀπόψεως ἀνώτερον δίκαιον, ἀλλ' ὅτι ὁμως διὰ τὴν ἀντιπροσωπεύσιν τοῦτο ὀφείλει νὰ διασπάσῃ τὴν ἠθικὴν συνοχὴν τῆς λαϊκῆς του ζωῆς, νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἰσχύοντος δικαίου ἀπὸ ἠθικῆς τε καὶ δικανικῆς ἀπόψεως ἔνοχος καὶ οὕτω νὰ ὑποκύβῃ εἰς τοῦτο. Ἡ δίκη τοῦ Σωκράτους ἐθεωρήθη τρόπον τινα ὡς τραγωδία τοῦ εἴδους τῆς Ἀντιγόνης. Κατηγορήθη ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς κρατικῆς ἐκκλησίας, ὡς εἰσαγωγεὺς νέων θεῶν, κατεδικάσθη ὡς ὁ ἀντίπαλος τῶν πλαιῶν πεποιθημάτων καὶ τοῦτο de jure. Δὲν κατέυτρψε μὲν ταύτας διότι τοῦτο εἶχε συμβῆ πρὸ αὐτοῦ, κατηγορήθη ὁμως διότι ἀντὶ τούτων διεκήρυξε τὴν νέον τὴν θρησκείαν τοῦ μέλλοντος, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν λογικὴν.

Αἱ ἀντιθέσεις αὗται ἐμφανίζονται ὡς ἄλλως τε τοῦτο εἶνε αὐτονόητον κατὰ τὴν δίκην τοῦ Σωκράτους, πλὴν ὁμως δὲν ἦσαν αὐταὶ αἱ ψυχολογικαὶ δυνάμεις ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει. Τὴν κατηγορίαν δὲν ἠπηγόρευσε ἡ ἠθικὴ πεποιθῆσις περὶ τοῦ ἐπικινδύνου τῶν ἐνεργειῶν τούτων, ἀλλὰ μικρότατα προσωπικὰ πάθη. Οἱ ἀντίπαλοί του ἦσαν μικροὶ ἀσημοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σωκράτους ἤθελον νὰ ἐκδικηθῶν τὴν προσωπικὴν των ματαιοδοξίαν.

Ἡ μορφή ὁμως ἥν ἐνεφανίσθη ἡ κατηγορία καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπέφερεν αὐτῇ, φαίνονται νὰ ὑποστηρίζουν τὴν γνώμην, κοθ' ἣν ἐνταῦθα ἠθικαὶ ἀντιθέσεις, μεγάλα ψυχολογικὰ ἱστορικὰ δυνάμεις ἐμάχοντο ἀλλήλους. Οἱ τὸν Σωκράτην καταδικάσαντες φαίνονται, ὅτι κατηγορήσαν αὐτὸν ἐν ἠθικῇ ἐξεγέρσει κατὰ τῶν διδασκαλιῶν του.

Μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης φαίνεται ἡ ἐξέλιξις τῆς δίκης τοῦ Σωκράτους ἐξαιρετικῶς περιπελεγμένη καὶ πολλὰ σημεῖα ταύτης θὰ μείνωσιν εἰς ἡμᾶς ἀκατάληπτα ἰσως διότι προσωπικὰ τινὰ ζητήματα ὅπισθεν τούτων κρύπτονται, ἅτινα ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν.

Καὶ ἐν μέρει μὲν δίδουσιν εἰς ἡμᾶς αἱ Νεφέλαι τοῦ Ἀριστοφάνους κλειδα τινὰ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ μυστικοῦ τούτου, ἀλλὰ δυστυχῶς μόνον μίαν, ἣτις καὶ αὕτη παραμένει αἰνίγμα Ἐκεῖνος, ὅστις ἠθέλεν κατηγορήσει τὸν μέγαν ποιητὴν, ὅτι εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ σατυρήσῃ καὶ ἐξευτελίσῃ τὸν φιλόσοφον, τοῦ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ὡς ἀντίπαλος τῆς Δημοκρατίας, ἵστατο πλησιέστερον παντὸς ἄλλου πρὸς αὐτὸν ἠθέλεν ἀποκρουσθῆ καθ' ὃν τρόπον ὁ Πλάτων μετεχειρίσθη τὸν Ἀριστοφάνην. Ἀλλὰ τοσοῦτα μᾶλλον φαίνεται ἀκατανόητον εἰς ἡμᾶς, ὅτι εἷς ἄνθρωπος τῆς σημασίας τοῦ Ἀριστοφάνους ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὸν Σωκράτην ὡς ἕνα ἀπὸ τὸν κόσμον ἀποξενωμένον παρατηρητὴν τῶν ἀστέρων, ἠθέλησε νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὸν ὡς ἕνα στρεψόδικον, ποῦ κάθε μέλανα προᾶξιν κάμνει λευκὴν. Ἡ ἐπιτολαιότης τῆς μαθησεως τῶν Ἀθηναίων ἠθέλε μᾶς ἐξηγήσει ἴσως διατὶ οὗτοι συνέχον τὸν Σωκράτην πρὸς τοὺς σοφιστὰς, διατὶ ἐθεώρουν αὐτὸν ὑπεύθυνον δι' ἐκεῖνα ποῦ αὐτὸς ἀκριβῶς ἐπολέμει. Ἀλλὰ πῶς δύναται τις νὰ ἐξηγήσῃ ὅτι ἕνας Ἀριστοφάνης ἔθετεν εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους τὰς ἐλεεινὰς ἐκείνας θεο-

ρίας τῶν σοφιστῶν· Ἐνταῦθα μόνον μία ἀπάντησις χωρεῖ καὶ αὕτη ἐν ἀγέσει πρὸς τὸν χαρακτηριστὸν τοῦ μεγάλου κωμικοῦ. Ὡς ἀδιάλυκτος ἀπαδὸς τῶν παρὰδεδομένων ὁ Ἀριστοφάνης εἶναι πεπεισμένος διὰ τὴν χειραφέτησιν τοῦ ἀτόμου ὁδηγεῖ πρὸς τὴν καταστροφὴν.

Ἀπὸ τῆς ἀτόμωσιν ταύτης ἐμφανίζεται ὁ Σωκράτης· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου εὐρισκόμενος μὴ τοῖς σοφιστάς.

Ἐπὶ τὸν Ἀριστοφάνην ποῦ παραδέχεται ἀπολύτως τὰ παλαιὰ εἶναι καὶ ὁ Σωκράτης παρ' ὅλην τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς σοφιστάς ἕνας ἀνθρωπος ποῦ εἰργάσθη διὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς γενικῆς συνειδήσεως.

Ὁ Σωκράτης ὅμως, καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ, ἔλαβε ὡς βάσιν τοὺς σοφιστάς καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ἵνα διὰ τῶν ἰδίων τῶν ὄπλων τοὺς πολεμήσῃ. Διότι μόνον ἐκεῖνος νικᾷ, ποῦ ἐπὶ τοῦ νέου ἀνοιχθέντος πεδίου εὐρίσκει τὰ ἰσχυρότερα ὄπλα. Ὁ Ἀριστοφάνης ὅμως ἐν τούτῳ διαβλέπει τὴν καταστροφὴν. Δὲν πιστεύει ὅτι διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ νέου θὰ εὐρεθῇ τὸ ὑψηλότερον καὶ καλλίτερον καὶ διὰ τῆς φαντασίας τῆς ἀρχαίας κωμωδίας θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους τὰς τελευταίας παραδοξολογίας τῶν σοφιστῶν. Κάμνει δὲ τοῦτο ὡς ἀντικειμενικὸς καὶ οὐχὶ ὡς προσωπικὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ.

Ἄν καὶ ὁ Ἀριστοφάνης δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς συμπολίτας του ἐναντίον τοῦ Σωκράτους, ἐν τούτοις ἔβλαψεν αὐτὸν ἀσφαλῶς.

Τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ ἀπολογία τοῦ Πλάτωνος, ἐν ἧ ὁ φιλόσοφος κατηγορηματικῶς ἀποκρούει καὶ ὑπερασπίζεται κατὰ τοῦ κωμικοῦ. Δηγοῦνται. ὅτι ὁ Σωκράτης κατὰ τὴν παράστασιν τῶν Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους εὐθυμος ἀνηγέρθη, ἵνα ἡ μάσκα συγκριθῇ πρὸς τὸ προτότυπον.

Ὁ κόσμος ὅμως ἔβλεπε μόνον ἂν τὸ μέτωπον, τὸ γένειον καὶ ἡ ἴξις ὁμοιάζουν, δὲν ἐγνώριζε ὅμως καὶ δὲν προσεπάθησε νὰ μάθῃ ἂν καὶ τὰ πνευματικὰ χαρακτηριστικὰ συνεφώνουν ἄλλως θὰ εἶχε σφριξέι αὐτήν.

Τουναγίον διὰ ταύτης ἰσχυροποιήθη ἡ γνώμη τῶν Ἀθηναίων. ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς πνευματικῆς κινήσεως.

Οἱ ἄλλοι ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο, αὐτὸς ἦτο Ἀθηναῖος, ἔζη μεταξύ αὐτῶν καὶ ἐφρόν-

Ἡ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΜΑΣ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Λυκαίου «Ἅγιος Ἀνδρέας» ἐγένετο ἑκθεσίς ἔργων ζωγραφικῆς μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ κ. Θεοδώρου. Μειαζὺ τῶν ἐκτεθέντων πολλὰ διεκρίνοντο διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἀπόδοσιν.

Τὴν παρελθοῦσαν Τρίτην ἐγένετο ὁπὸ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐνώπιον τοῦ κ. Δημάρχου καὶ τοῦ κ. Διευθυντοῦ τῆς Νομαρχίας ἡ βράβευσις. Θεωροῦμεν καθ' ἕνα νὰ ἐξαρῶμεν τὸ ἔργον τοῦ κ. Θεοδώρου, ὅστις ἐν τὸς ὀλίγον χρόνον κατ' ἔθωπε νὰ διαδόσῃ εἰς τόσον εὐρεῖαν κλίμακα τὸ καλλιτεχνικὸν συναίσθημα ἐν τῇ πόλει μας καὶ νὰ τῷ ἐκπράσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὸ ὄρατον τοῦτο ἔργον του. *

τιζε αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅπως καθίσταται γνωστὸς εἰς ὅλους. Οἱ ἄλλοι ἤριζον πρὸς ἀλλήλους. Πῶς ἠδύνατο ὅμως ὁ λαὸς ὡς μάτῃ νὰ ἐννοήσῃ ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν καὶ διατὶ ἐπολέμει ὅλους τοὺς ἄλλους ὁ Σωκράτης. Ἐθεωρεῖτο, ἐπειδὴ ἴσως ἦτο καὶ ὁ λαϊκώτερος, ὡς ὁ Τρομερώτερος τῶν δημοσίων στρεψοδικῶν, ὡς ὁ ἐπικινδυνότερος ἀντίπαλος τῶν τότε κρατούντων καὶ ὅτε ἐξήτησαν ἐν θύμῃ διὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἀρχαίου Ἀθηναϊσμοῦ, τότε ἐπλήρωσεν αὐτὸς μὲ τὴν ζωὴν του ὅλας τὰς ἐπιπολαιότητας τῶν φυσικῶν φιλοσόφων καὶ ὅλας τὰς παραδοξολογίας τῶν σοφιστῶν.

Ἡ εἰρωνειότης τυχῆς ἠθέλησε ὅπως ὁ ἀνὴρ ποῦ διεκίρηνε τὴν σφοδρὰν μὲν ῥωσὴν καταστραφῆ διότι ἐθεωρήθη ὡς εἰς ἐξ ἐκείνων οἵτινες τὴν ἡμιμάθειαν παραδεχθέντες ἡμάρτησαν εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Κατεδικάσθη διότι ἐξελέγηθη ὡς ὁ κυριώτερος τῶν σοφιστῶν. Οὕτως μία πρῶτον κατηγορία κατήνησεν εἰς ἓν παράφρων ἀποτέλεσμα.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές).

